

CORTÉS VÁZQUEZ, José A.; BELTRAN, Oriol (coord.) (2019) *Repensar la conservación. Naturaleza, mercado y sociedad civil*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.

Marc González-Puente

Doctorand del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social.
Universitat Rovira i Virgili
marc.gonzalez@urv.cat

Aquest llibre explora de manera polifònica i etnogràfica el model neoliberal de conservació de la naturalesa, inserit en les estratègies de conservació tant del nord com del sud globals. Editat per José A. Cortés i Oriol Beltran, l'obra constitueix una revisió crítica de l'evolució de les polítiques de conservació arran de la crisi econòmica de 2008 i de la seva posterior adaptació al context d'austeritat sota el paradigma neoliberal. Per fer-ho, les aportacions dels autors basteixen un marc d'anàlisi comparatiu entre geografies de la conservació a través de diverses etnografies, identitats i territoris que, des dels estudis de cas, interpreten, com assenjala el títol, les transformacions entre naturalesa, mercat i societat civil.

Com bé referencien els editors: «la naturaleza deja de venderse para poder conservarse y pasa a conservarse para poder ser vendida» (Büscher *et alii*, 2015; Sullivan, 2013). Aquesta cita sintetitza el gir neoliberal i l'acceleració dels mecanismes de mercat sobre el patrimoni natural, a través de la intensificació del capitalisme, i de la màxima eficàcia i eficiència de la natura, que haurà de garantir la viabilitat econòmica de la seva pròpia conservació. Així, en un context de retallades i precarització de l'esfera pública, sembla que s'origina una nova genealogia de la conservació que serà qüestionada críticament per diversos autors al llarg d'aquest volum.

Aquesta mirada crítica recorda que, més enllà d'un conjunt d'actuacions en els ecosistemes, la conservació esdevé una intervenció política i social. Com mostren bona part de les contribucions, la implementació d'àrees protegides es localitza en indrets perifèrics, marginalitzats per la modernització i significats a partir d'una mirada que sovint patrimonialitza la natura com a objecte estàtic de contemplació i la vincula a quelcom

primitiu i salvatge, a una mena de taula rasa en què es poden trobar els orígens de les societats modernes. No obstant això, el llibre mostra com amb aquesta mirada romàntica sobre el passat, la conservació no només redefineix l'ús o l'accés als recursos naturals, sinó que també transforma les cultures locals aplicant-hi nous règims d'exclusió i relacions de poder. D'aquesta manera, la conservació, lluny de ser neutral, condueix a la generació de noves categoritzacions, tensions i conflictes.

Les sis primeres contribucions aprofundeixen en l'evolució de la conservació neoliberal, la seva governança i els seus instruments. En un o altre aspecte, totes reflecteixen com les polítiques de conservació segueixen estratègies múltiples, que, interconnectades des d'un punt de vista global, basteixen un model de conservació basat en la retirada progressiva dels estats en la gestió del patrimoni natural. No obstant això, tot i perdre el monopoli sobre la conservació, l'Estat continua sent la pedra angular de la conservació, ja que és l'actor encarregat de crear un marc institucional i jurisdiccional capaç de facilitar l'arrelament de nous imaginaris, discursos i estratègies de reestructuració territorial basades en el mercat.

En un primer capítol, Evangelina Apostolopoulou i William M. Adams exploren la relació entre l'acaparament verd i antiverd a Grècia i el Regne Unit. Els autors mostren com les dues estratègies aparentment oposades sorgeixen d'una mateixa necessitat d'apropiació de la naturalesa per part del mercat, evidenciant les contradiccions del neoliberalisme, la seva poca estabilitat i maleabilitat en funció dels contextos locals. Sobre la rellevància dels contextos locals, Oriol Beltran i Ismael Vaccaro assenyalen que la retirada del sector públic no va suposar l'entrada d'iniciatives privades de conservació a Catalunya, perquè ja tenien un paper actiu en el sector amb anterioritat. Així, els autors qüestionen l'esmentada genealogia de la conservació neoliberal i la linealitat en l'evolució de les polítiques de conservació, que necessiten ser abordades d'una manera complexa, multidimensional i situada. També evidenciant la no linealitat i el pes de l'esfera local, Sara Maestre qüestiona el paper dels bancs de conservació a Catalunya com a eines dissenyades per superar l'esclatxa entre conservació i desenvolupament. L'autora explora les actituds de defensors i

detractors d'aquestes eines i dels anomenats *offsets* de biodiversitat, evidenciant els malestans despertats enfront de les lògiques de mercat com a elements nuclears de les polítiques de conservació. D'altra banda, Pedro Tomé repassa les trajectòries de la conservació a la Sierra de Gredos, una àrea protegida que arrossega tensions arran d'unes polítiques de regulació del patrimoni natural subdesenvolupades. L'autor explora el xoc entre l'Administració i la població local, així com les desigualtats entre els diversos agents, que, amb discursos oposats, s'enfronten a una crisi de legitimitat sota els nous imaginaris de la conservació. D'altra banda, Esteban Ruiz analitza la conservació a partir de la seva materialitat, entenent-la com una estratègia de naturalització: inspirant-se en diversos casos d'estudi, l'autor analitza el fet de «fer natura» a partir del nostre comportament, un procés en el qual la natura es concep com a praxi en què aquesta hauria de ser consumida per poder ser considerada com a tal. Seguint amb aquesta visió de la natura com a bé de consum, Mireia Campanera desgrana l'auge de l'extractivisme al Perú posant el focus en l'anàlisi jurídica del seu marc de governança. La seva anàlisi, social i temporalment situada, desplega la conflictivitat de l'extractivisme en un focus de diversitat biocultural que és testimoni des dels anys noranta del desmantellament d'unes polítiques de conservació febles a favor del desenvolupisme extractivista.

Les contribucions esmentades deixen clares l'heterogeneïtat i la no linealitat de la conservació en l'era neoliberal així com la capacitat de les figures de protecció per construir nous discursos, marcs ontoepistemològics i relacions de poder dirigides a arrelar les estructures polítiques i socioeconòmiques del neoliberalisme a través del patrimoni natural. Seguint el camí traçat per aquestes contribucions, els autors dels últims cinc capítols analitzen les tensions, els conflictes i les lluites per la legitimitat sorgides arran de les transformacions en les polítiques de conservació, que constitueixen en el seu conjunt, noves contranarratives de la conservació que donen veu a invisibilitats i desposessions locals.

Primer, Ferran Pons explora les compatibilitats i incompatibilitats entre activitats productives i conservació en una àrea protegida del Pirineu català: l'autor mostra com la ramaderia extensiva i les infraestructures

d'esquí es complementen en la producció d'un mateix paisatge verd, alineat amb els interessos de la conservació. Pons assenyalava la necessitat de fer complexa l'anàlisi i aprofundir en les relacions de poder, les invisibilitats, les moralitats i finalitats amagades sota una aparent relació de compatibilitat o incompatibilitat en la producció del paisatge. Seguint les línies divisòries entre producció i conservació, Ernesto Martínez aborda el conflicte entre població local i Administració en un espai protegit de Sierra Morena arran de la proliferació d'una espècie de fauna que el sector agroramader percep negativament i atribueix a la gestió del parc natural. Segons Martínez, aquesta fantasia ideològica devia condensar les tensions prèvies entre conservació i producció en uns contextos de gran desagrarització, idealització del passat i adopció d'estratègies de conservació neoliberals. També des de la devesa andalusa, Agustín Coca i Victoria Quintero re-visiten el conflicte entre producció i conservació a través d'una associació de treballadors del suro. Aquest col·lectiu invisibilitzat reivindica repensar el seu rol i el de la conservació amb un vincle complex entre cossos, coneixements i arbres. Així, apellen a la dimensió sociocultural de la sureda i a la seva centralitat com a factor productiu, reivindicant noves mirades que contemplin una conservació efectiva dels arbres i que conservin tants els oficis del suro com el coneixement local associat. Des d'un altre parc natural andalús, José A. Cortés explora l'impacte de les retallades en el col·lectiu neorural. L'autor exposa com les desinversions postcrisi a les àrees protegides han conduït al col·lapse de la relació de dependència històrica entre neorurals i polítiques de conservació. En conseqüència, en veure negada la seva principal forma de vida, els neorurals hauran de buscar noves combinacions de capital econòmic, simbòlic i cultural per renegociar un espai social del qual s'han vist desposseïts. Finalment, Antonio Díaz-Aguilar i Javier Escalera-Reyes tanquen el llibre abordant la conservació des de la resiliència, situant el canvi i la innovació enfront de les crisis en el centre de l'anàlisi. Aprofundint en el cas d'un agroecosistema d'horta, els autors mostren com la patrimonialització concebuda com quelcom estàtic i homogeni no serveix ni per conservar ni per reactivar els sistemes socioecològics, ans al contrari, en frena el

dinamisme, compromentent la seva resiliència i, per tant, la seva pròpia conservació.

En definitiva, aquest llibre interpreta, i connecta a través de l'etnografia, les tendències sociopolítiques globals amb marcs de governança, discursos i estratègies locals de conservació que han vist la llum en la darrera dècada des de diversos sistemes socioecològics. Les contribucions també aborden la multidimensionalitat de la conservació i emfatitzen la necessitat d'uns marcs analítics complexos i situats que reflecteixin les realitats locals i la diversitat d'agències sobre les quals opera la conservació. D'altra banda, l'enfocament comparatiu i les etnografies del territori permeten aprofundir en l'arrelament del neoliberalisme, però sobretot n'evidencien les contradiccions i els seus punts de tensió. És aquí, entre els conflictes i les línies divisòries, que el llibre convida a replantejar la conservació més enllà del mercat, sobrepassant el discurs hegemònic i atenent a les invisibilitats d'aquells col·lectius desposseïts pel projecte intel·lectual i politicoeconòmic de la modernització.

Finalment, la visió crítica i complexa que reflecteix el llibre fan d'aquest volum una obra imprescindible per comprendre la patrimonialització de la natura al present així com per deixar entreveure les estratègies que la conservació pot prendre en un futur proper. És molt probable que una nova onada de desinversions públiques intensifiqui uns escenaris d'austeritat en la conservació que de ben segur remouran vells i nous conflictes entorn dels recursos naturals, la seva construcció sociocultural, l'accés i els mecanismes d'exclusió. Cal, doncs, arribar a aquest llibre, en part com a resultat però sobretot com a potència, per repensar la conservació en els temps de mercat i crisi permanent que ens ha tocat viure.

Bibliografia

- BÜSCHER, S.; SULLIVAN, S.; NEVES, K.; IGOE, J.; BROCKINGTON, D. (2015) «Towards a Synthesized Critique of Neoliberal Biodiversity Conservation». *Capitalism, Nature, Socialism*, 23(2): 4-30.
- Sullivan, S. (2013) «Banking nature? The spectacular financialisation of environmental conservation». *Antipode*, 45(1): 198-217.